

TÁRSADALMI RÉSZVÉTEL HELYI, TERÜLETI ÉS EURÓPAI UNIÓS SZINTEN

DR. REISINGER ADRIENN¹

Összefoglalás:

Tanulmányom középpontjában a társadalmi részvétel különböző területi szinteken megjelenő jellemzői állnak. Mivel a társadalmi részvétel a részvételi demokrácia fogalomrendszerétől elválaszthatatlan, így tanulmányomat ennek rövid bemutatásával kezdem. Majd ismertetem a társadalmi részvétel fogalmát és annak megvalósulási szintjeit.

Ezután a részvétel helyi és területi aspektusai kerülnek leírásra, különös tekintettel a civil/nonprofit szervezetek szerepére és a részvétel előfeltételeire. A tanulmány második részében a részvétel európai uniós dimenziója kerül bemutatásra. Ebben a részben arra fókuszálok, hogy rövid áttekintést nyújtsak arról, hogy miért szükséges a civil/nonprofit szervezetek EU-s döntéshozatalba történő bevonása, milyen szerepe van a szervezeteknek, továbbá röviden kitérek arra is, hogy az egyes EU-s intézményekben milyen szerepe lehet a szervezeteknek.

Kulcsszavak:

Részvételi demokrácia, társadalmi részvétel, civil szervezetek, helyi fejlesztés, demokratikus deficit

Summary:

In the focus of my study stay the different characteristics of the social participation. Because the social participation can not be separated from the concept of participatory democracy, so I begin my study with this. After it I review the meaning of social participation, then the levels of it.

The study follows with the presentation of the aspects of the local and regional level of the social participation especially the role of the civil/nonprofit organisations and the preconditions of the participation. In the second part of the study the European level of the participation is shown. The focus is on the reason why the civil/nonprofit organisations are needed in the decision-making in the European Union, what are the roles of the organisations in general and in the different European organisations.

Keywords:

Participatory democracy, social participation, civil organisations, local development, democratic deficit

Részvételi demokrácia és társadalmi részvétel

A világ demokratikus berendezkedésű államainak működési alapja a képviseleti demokrácia rendszere, melynek értelmében az állampolgárok adott időszakonként választások formájában képviselőt választanak maguknak, rájuk bízva, hogy felelősen döntsenek az országot, adott területi egységet érintő kérdésekben (Sartori 1999). A képviseleti demokrácia egyik fontos jellemzője, hogy az állampolgárok számára csak behatárolt és korlátozott mértékű politikai beleszólásnak enged teret (Kulcsár 1997), ezért is illetik a közvetett jelzővel. A képviseleti demokrácia rendszere a 20. század második felében került abba a helyzetbe, hogy nem minden esetben volt képes az érdekeket, különösen a helyieket megfelelően érvényesíteni (Ugrin – Varga 2007, Nizák – Péterfi 2005). Megjelent az állampolgárok részéről az az igény, hogy ők is szeretnék közvetlenül beleszólni saját környezetük fejlődésébe, nemcsak a választások és egyéb népszavazások alkalmával, hanem a köztes időszakokban is. Így előtérbe került a részvétel elve, ennek módja, szereplői, jellemzői és gyakorlati megvalósíthatósága. A részvételi demokrácia működése azon az elven alapul, hogy az állami szereplők mellett a társadalom és a gazdaság szereplői is részt vesznek a környezetüket alakító folyamatokban, teszik ezt önként és teljes jogú félként (Sartori 1999).

¹ Egyetemi tanársegéd, Széchenyi István Egyetem, Kautz Gyula Gazdaságtudományi Kar, radrienn@sze.hu

Több szakértő (Ugrin – Varga 2007, Nizák – Péterfi 2005, Sartori 1999, Kulcsár 1997) azon az állásponton van, hogy a részvételi demokráciát teljes mértékben, vagyis ahogy a jelentéséből adódna, nem lehet megvalósítani. Alapvetően a részvételi demokrácia elve minden állampolgár számára biztosítja az alábbi jogokat (Ugrin – Varga 2007):

- javaslattételi jog,
- informálás és informálódási jog,
- vitatkozási jog,
- döntési jog.

A probléma elsősorban a döntési jog biztosításában keresendő, ugyanis ezek szerint az állampolgároknak lehetőséget kell kapniuk minden fejlesztési és közügyi döntésben, aminek a gyakorlatban nincsenek meg a megvalósítási feltételei.

Ezen okok miatt a fent hivatkozott szerzők (Ugrin – Varga 2007, Nizák – Péterfi 2005, Sartori 1999, Kulcsár 1997) véleményét osztom abban, hogy a jövő demokrácia formája a képviseleti és a részvételi demokrácia között található. Továbbá a fentiek értelmében, a gyakorlatban a képviseleti demokrácia részvételi elemekkel történő megvalósítására használható lenne az *aktív demokrácia* kifejezés, mely olyan demokráciaformát jelöl, amelyben az állampolgárok aktívan részt vesznek a fejlesztési folyamatokban – alapvetően a véleményezési elv érvényesítése mentén – együttműködve az általuk választott képviselőkkel és egyéb helyi szereplőkkel. Tanulmányomban a szereplők közül az állampolgárokra és a civil/nonprofit szervezetek részvételére, vagyis a társadalmi részvételre koncentrálok. Civil/nonprofit szervezetek alatt értek minden olyan szerveződési formát, amelyet részben vagy egészben állampolgári akarat hozott létre önkéntesen egyéni-, közösségi- vagy közcélok megvalósítása érdekében (Kuti 1998, Bartal 2005).

A társadalmi részvétel különböző szinteken és módokon valósulhat meg, ezt mutatja be az 1. ábra. Több szerzővel egyetértve (Chanan 1997, Pálné 2008) én is azon az állásponton vagyok, hogy a legideálisabb részvételi forma a partnerség, mert ebben az esetben valósulnak meg mindazon jogok, melyek mentén az aktív demokrácia működőképes lehet.

1. táblázat
A társadalmi részvétel módjai

	Cél	Ígéret
1. Informálás	Állampolgárok, szereplők információval történő ellátása	Információk biztosítása
2. Konzultáció	Elérni, hogy a kiadott információkkal kapcsolatosan visszajelzések is történjenek	A visszajelzések döntésre gyakorolt hatásáról informálják a szereplőket
3. Bevonás	A fejlesztések során közvetlenül az érintett szereplőkkel dolgozni	A vélemények megjelennek az alternatívában, és történik visszajelzés róluk
4. Együttműködés, Partnerség	A teljes fejlesztési folyamatban partneri együttműködés (alternatívák kidolgozása, alternatívák közül megvalósítható kiválasztása)	A vélemények lehető legmagasabb szintű figyelembevétele
5. Felhatalmazás	A végső döntés is az érintett szereplők kezében van	Teljes mértékben a szereplők véleménye, döntése a mérvadó

Forrás: Building new... 2006.

Helyi és területi szintű részvétel

Miben lehet részt venni?

A civil/nonprofit szervezeteknek és az állampolgároknak többféle feladatok ellátásában van lehetősége részt venni, melyek részben azonosak, részben különbözőek helyi és területi szinten vizsgálva. A 2. táblázat ezeket szemlélteti. A szerepek felsorolása részben szakirodalmi, részben saját gondolatokon alapul, a területi szintek megjelölése szintén saját véleményt tükröz.

2. táblázat

Miben lehet részt venni helyi és területi szinten?

Szerepek	Helyi	Területi
a döntések minőségének javítása	x	x
legitimáció megteremtése	x	x
átláthatóság megteremtése	x	x
a helyi szereplők közötti kapcsolatépítés	x	x
a helyi szereplők közötti kapcsolattartás *1	x	x
jövőképelemekkel stratégiák kidolgozásához való hozzájárulás	x	x
a stratégiai tervezés biztonságának növelése *2	x	x
helyi lakosok közösségbe szervezése	x	
lehetőséget teremtenek emberek számára, hogy fontosnak érezzék magukat	x	
érdekérvényesítés eszközeinek megtanítása szervezeti keretek között állampolgároknak	x	x
bizalom építése	x	x
megtanítani az embereknek, hogyan kell közösségi szinten gondolkodni	x	x
fejlesztési alternatívák közös kidolgozása	x	x
fejlesztési dokumentumokhoz helyi elképzelések, vélemények összegyűjtése	x	x
fejlesztési dokumentumok kidolgozásában való részvétel aktív szereplőként	x	x
felmérni, hogy a tervezett változtatások milyen hatással lehetnek az érintettekre	x	x
a fejlesztési célok megvalósításában való részvétel	x	
a fejlesztési folyamatok értékelése	x	
állampolgárok és állami, önkormányzati szereplők közötti kommunikációs csatorna	x	x

Források: *1 Fennell – Gavelin – Wilson (2008) alapján saját szerkesztés

*2 Rechner 1998 alapján saját szerkesztés

Saját szerkesztés

Megjegyzés: Az első 5 szerep forrása *1, a következő 2 szerep forrása *2, továbbiakban saját szerkesztés.

Részben egyetértve a Nizák – Péterfi (2005) szerzőpárossal, illetve Pálnéval (2008), és gondolataikat kibővítve a következőképpen értelmezem a civil/nonprofit szektor részvételi szerepét:

- 1) Léteznek olyan civil/nonprofit szervezetek, melyek működésének alapját a politikai élethez való közelség jelenti, pl. képviselők indítása, aktív politizálás formájában.
- 2) A szervezetek második csoportja bár közvetlenül nem részese a közhatalomnak, de aktív részvétellel jellemezhető. A szervezetek részvételét Kákai (2004) a

következésképpen értelmezi: részvétel a helyi jogalkotásban, a helyi közügyek alakításában, illetve a stratégiai fejlesztésben. E hármás felosztás elemei a gyakorlatban nem választhatók el egymástól élesen, ennek ellenére a későbbiekben a fejlesztési szerep részletezésére fókuszálok. Az ide tartozó szervezeteket két nagy csoportba sorolom:

- a) A szervezetek alapítási célja és fő tevékenysége is a helyi fejlesztéshez köthető, közvetlenül látnak el fejlesztési feladatokat. Ide olyan szervezetek tartozhatnak, mint pl. a településfejlesztési, gazdaságfejlesztési, érdekérvényesítő tevékenységet folytató civil/nonprofit szervezetek.
 - b) A szervezetek fő tevékenységi területe nem közvetlenül a fejlesztés, de működésük során több, a fejlesztéshez közvetlenül köthető feladatot ellátnak.
- 3) A szervezetek harmadik csoportja sem részese a közhatalomnak, továbbá nem is jellemzi őket az aktív részvétel, így a fejlesztésekhez kapcsolódó szerepük csak közvetetten jelenik meg, úgymint közösség- és véleményformálás, illetve információközvetítés (kommunikációs csatorna – hídszerep) révén.

A hármás felosztás alapján elmondható, hogy gyakorlatilag minden civil/nonprofit szervezetnek van szerepe a részvételi folyamatokban, még akkor is, ha tevékenysége révén nem erre helyezi a hangsúlyt. Véleményem szerint minden civil/nonprofit szervezet képes lépéseket tenni egy adott terület, település fejlesztéséért, a szervezetek képesek helyi, területi szinten olyan együttműködési lehetőségeket létrehozni, amelyek valóban fejlettebbé, élhetőbbé tesznek egy adott térséget.

A második csoportba sorolt szervezetek részvételi feladatai a következők lehetnek:

- önkormányzati munkában való részvétel,
- részvétel fejlesztési dokumentumok létrehozásában,
- fejlesztési dokumentumok véleményezése,
- fejlesztési célok megvalósítása,
- beruházások, projektek menedzselése, megvalósítása,
- felújítás, fenntartás,
- közösségépítés- és formálás,
- véleményformálás,
- kommunikációs csatornaként való működés (hídszerep).

A társadalmi részvétel egyfajta paradoxon jelenségként is értelmezhető (Boda 2008). A jelenlegi társadalmi, gazdasági környezetben a döntések sokkal komplexebb módon születnek, mint korábban, így a döntések meghozatalának hatékonyságához szükség van a helyi, területi szereplőkre is, akik segíthetnek ezt a fajta komplexitást feloldani. A paradoxon jelenség abban van, hogy a helyi szereplők megjelenésével a komplexitás viszont csak fokozódik, hiszen a szereplők részvétele több időt, költséget jelent, több szereplőt kell koordinálni. Viszont összességében megállapítható, hogy a helyi szereplőknek nagy szerepe lehet abban, hogy legitim döntések születhessenek, így jelenlétükre mégiscsak szükség van, hiszen együttvéve több pozitív hatása van a részvételüknek, mint negatív.

A részvétel előfeltételei

Mi kell ahhoz, hogy az állampolgárok és a civil/nonprofit szervezetek képesek legyenek a részvételre? A következőkben az általam legfontosabbnak tartott feltételek kerülnek röviden bemutatásra:

- A helyi szereplők pozitív attitűdje: Kiemelten fontos szempont, hogy a szereplők bevonása csak akkor lehet sikeres, ha két oldalról, vagyis fentről és lentől egyszerre indul meg az ez irányú akarat (Putnam 2000). Ez azt jelenti, hogy a központi állami szereplők felismerik, hogy fejleszteni a helyi szintű szereplők bevonása nélkül nem lehet, másrészt felismerik, hogy a szereplők bevonása nem ott kezdődik, hogy elkészült dokumentumokról kéri ki a véleményüket, majd megpróbálják azokat több-kevesebb sikerrel beépíteni, hanem már a tervezés legelső lépésétől kezdve aktívan számolnak a helyi szereplők jelenlétével. Másrészt a szereplőknek is fel kell ismerniük, hogy életük és környezetük hatékonyabb alakulásához nem csak egyéni szinten kell gondolkodni, hanem közösségi szinten is, és ki kell használniuk minden lehetőséget, hogy az őket érintő közügyekben, fejlesztési feladatokban véleménynyilvánítóként és megvalósítóként is részt vegyenek. E kétirányú felismerés nem történhet külön, hiszen, ha nincs állami akarat, akkor hiába vannak alulról jövő kezdeményezések, azok vagy egyáltalán nem, vagy csak nagy nehézségek árán jutnak célba, illetve, ha van állami akarat, de helyi szintű nincs, akkor nehéz motiválttá tenni az embereket. Így az egymás felé közeledő feleknek közel egy időben kell elindulniuk egymás felé és az egymás felé tartó úton találkozni, majd egymást erősítve haladni tovább.

Az aktív civil szervezeti jelenléthez arra van szükség, hogy az állampolgárok (akik alapítói a szervezeteknek) aktívak és motiváltak legyenek, tudatosuljon bennük, hogy van beleszólásuk a körülöttük történő dolgokba. Ahhoz, hogy az állampolgárok aktívak és motiváltak legyenek arra, hogy egyénileg vagy civil/nonprofit szervezeteken keresztül részt vegyenek az életüket érintő döntésekben, szükség van arra, hogy az emberek között legyenek olyan kapcsolati hálók, amelyek lehetővé teszik, hogy képesek legyenek együtt cselekedni.
- Erős civil/nonprofit szektor megléte (Dezseri 2008), mely az alábbi jellemzőkkel illelhető:
 - ✓ Belső tényezők: megfelelő bevételi szerkezet; hatékony irányítási, menedzser funkciók; megfelelő érdekérvényesítő-képesség; megfelelő foglalkoztatási szerkezet; széleskörű kapcsolatrendszer, együttműködési-hálózatok; világos jövőkép; rugalmasság (belső, külső környezetre történő reagálás); hatékony programok.
 - ✓ Külső tényezők: megfelelő jogszabályi háttér; megfelelő politikai környezet; civilbarát önkormányzatok; társadalmi elfogadottság; gazdasági elfogadottság; társadalmi tőke magas szintje.
- Civilbarát önkormányzatok (Nizák 2001):
 - ✓ segítik a szervezetek alapítását,
 - ✓ támogatják a működésüket,
 - ✓ megteremtik a szervezetek működési alapfeltételeit,
 - ✓ elismerik a szervezetek autonómiáját,
 - ✓ lehetőséget teremtenek a helyi döntés-előkészítésben való részvételre,
 - ✓ segítik a szervezetek szolgáltató tevékenységét.
- A bizalom: Az aktív demokrácia működésének alapját képezi az állami, piaci és társadalmi szereplők bizalma egymás és az országban zajló folyamatok irányába. A bizalom annyit jelent, ha bízunk valakiben vagy valamiben, akkor cselekedeteink során nem kell állandóan azzal foglalkozni, hogy mi történik, ha a másik fél nem úgy cselekszik, ahogy azt megígérte. Így lehetővé válik, hogy a bizalommal teli gazdasági és társadalmi folyamatok során teljes mértékben az

adott folyamatokra koncentráljunk, így hatékonyabb lesz a megvalósítás folyamata és a végeredmény is.

Civil szervezetek az európai térben

Miért szükséges bevonnni az EU-s döntéshozatalba a civil szervezeteket?

Az elmúlt években zajló társadalmi, gazdasági folyamatok és az EU felépítéséből adódó negatívumok egyre inkább előtérbe helyezték a civil társadalommal való együttműködés fontosságát. A fő okokat a szakirodalom 5 pontban sorolja fel, melyek a következők (Arató 2000, Arató 2005, Gesztiné – Csanády 2003, Merkel 1997, Scharpf 1999, Siedentop 2000):

- Demokratikus deficit,
- Legitimáció,
- Menedzsment deficit: az EU intézményeinek humán erőforrása korlátozott, így rákényszerülnek arra, hogy külső szereplők segítségét is igénybe vegyék a döntéshozatal során, így a szereplőkkel való együttműködés nemcsak lehetőség, de egyfajta kényszer is.
- Kommunikációs problémák: az EU állampolgáraihoz nem megfelelően jutnak el az információk, ennek feloldásában tudnak a civil szervezetek segíteni.
- Jóléti szolgáltatások biztosításának problémái: a civil szervezetek olyan igényeket is ki tudnak elégíteni, amire az állami és/vagy piaci szereplők nem képesek.

A következőkben röviden a demokratikus deficit problémaköre kerül kifejtésre. Az Európai Unió működésének alapja a demokratikus értékek érvényesítése, azonban az intézményrendszer felépítéséből és működéséből adódóan nem képes minden polgár érdekeit képviselni. Ennek következtében az EU eltávolodhat az állampolgároktól, akik emiatt jogosan érezhetik úgy, hogy csak nehezen tudnak beleszólni az őket érintő kérdésekbe. Ez a hiányosság három szinten jelenik meg (Merkel 1997):

- A döntéshozatalban: a legfőbb döntéshozó a Tanács, de a választói akarat csak közvetetten érvényesül (a tagállamok kormányainak delegáltjai alkotják a Tanácsot), ezenkívül kevés az állampolgárok rálátása az itt történő dolgokra.
- A döntésvégrehajtásban: a döntések, szabályok EU szinte születek, de a végrehajtás tagállami szinten történik.
- Az érdekkifejezésben: a társadalom és a döntéshozók közötti közvetítők nemzeti szinten szerveződnek, ezek a szereplők az EU szintjén közvetetten jelennek meg. „A tagállamokban a megszokott politikai folyamat rendszerében a társadalom és a politikai intézményrendszer között a pártok és az érdekszervezetek közvetítenek. Az Európai Unió szintjén ez a közvetítés részlegesen [...] valósul meg.” (Arató 2000, 82) A szociális partnerek esetében úgy tűnik ez az állítás egyre inkább kevésbé állja meg a helyét (Arató 2000), egyre több európai szintű szervezet alakul, melyek egyre nagyobb szerepet játszanak az európai döntéshozatalban.

Miben tudnak a civil szervezetek hozzájárulni az EU működéséhez?

Ebben a fejezetben arra szeretnék kitérni, hogy melyek lehetnek azok a szerepek, funkciók, melyekkel a civil szervezetek hozzájárulhatnak, illetve kapcsolódhatnak az Európai

Unió tervezési, megvalósítási és értékelési folyamatához (Civil Society as a...2005, Arató 2005, Sasvári 2008):

- kommunikációs csatorna szerepként kapcsolódás az állampolgárokhoz: vélemények közvetítése az állampolgárok és a döntéshozók között,
- munkahelyteremtés,
- kapcsolatépítés a civil szektoron belül és kívül,
- kötődés az európai hálózatokhoz EU-s projekteken keresztül,
- forráshoz jutás a Strukturális Alapokból: EU-s projektek kidolgozása, menedzselése, monitoringja, és visszacsatolás az elkészült fejlesztésekről,
- hozzájárulás a régiókat támogató egyéb támogatási forrásokhoz,
- határ menti együttműködések motorja,
- részvétel a jövő Európájának kialakításában: helyi, regionális vélemények megjelenítése a döntéshozók felé,
- marginális csoportok elérése,
- az állampolgárok európai identitásának erősítése,
- az EU elfogadottságának növelése és az európai közvélemény formálása,
- új innovációs erőforrások megjelenítése,
- kontrollszerep a döntéshozókkal szemben, ennek keretében az EU szervei értékes visszajelzéseket kaphatnak a

„Az önkéntes szervezetek és alapítványok szerepének erősítéséről Európában” című dokumentum alapján az önkéntes szervezetek és az alapítványok a következő funkciókkal járulhatnak hozzá az európai politikákhoz:

- szolgáltatás nyújtása a tagoknak vagy külső szereplőknek,
- tanácsadás, képviselet,
- lobbizás,
- kölcsönös segítségnyújtás, információ átadás,
- koordináció: több szervezet, érdekcsoport képviselete
- önszolgálat vagy kölcsönös segítségnyújtás.

Az EU és a civil szervezetek kapcsolatának alakulása a dokumentumok tükrében

A fejezet célja, hogy röviden áttekintést nyújtson az EU és a civil szervezetek kapcsolatának fejlődését bemutató dokumentumokról (Arató 2005, Gesztiné – Csanády 2003, Bartal 2005, Sasvári 2008).

- **1957 Római Szerződés:** A dokumentum nem említi konkrétan a civilekkel való kapcsolattartást, de az EGSZB létrehozásával fórumot teremt a munkaadók, a munkavállalók és az egyéb érdekvédelmi szervezetek (köztük civilek) közötti kommunikációnak.
- **1992 Maastrichti Szerződés:** Gyakorlatilag ez az első olyan EU-s dokumentum, amely először ír a civil szervezetekkel való együttműködésről, így a szerződés a téma szempontjából mérföldkőnek számít. A dokumentum továbbá kitér arra is, hogy mennyire fontos a civil szervezetek megléte, továbbá kihangsúlyozta, hogy az EU-t a polgárok Európájává kell tenni.
- A civil szervezetekkel való kapcsolattartás alapját az Európai bizottság 1997-es dokumentuma képezi „**Az önkéntes szervezetek és az alapítványok európai szerepvállalásának erősítéséről**” címmel. A dokumentum leírja, hogy melyek az EU és a civil szervezetek fő együttműködési területei, ezek a következők: szociálpolitika,

fejlesztési és humanitárius ügyek; környezetvédelem és emberi jogok védelme. Továbbá felvázolja, hogy melyek a főbb problémák az EU és a civilek közötti kommunikációban:

- szektorral kapcsolatos információk hiánya,
- szervezetek között fennálló kommunikációs problémák,
- nehéz hozzáférés az EU támogatásokhoz,
- közös jogi szabályozás hiánya (civil szektor).

A dokumentum természetesen nemcsak a problémákat tárja fel, hanem megoldási javaslatokat is tagállami és EU-s szinten egyaránt, ezek a következők:

Javaslatok tagállami szinten:

- a szervezeteknek több ismeretet kell szerezniük az EU-ról,
- szervezetek közötti kommunikáció fejlesztése,
- partneri viszony kialakítása civilekkel,
- jogi szabályozás felülvizsgálata,
- pénzügyi keretek felülvizsgálata,
- tréningek tartása mind a civil, mind a döntéshozói oldalon.

Javaslatok az EU szintjén:

- folyamatos információcsere,
 - civilek munkájának maximális elismerése,
 - a civil szervezetek munkájának tanulmányozása, kutatások folytatása,
 - tréningek tartása: cél a civilek európai hálózatának kialakítása.
- **1997 Amszterdami Szerződés:** A dokumentum a társadalmi párbeszéd fontosságáról ír.
 - **1998 Aarhusi Egyezmény:** Az Aarhusi Egyezményt 1998-ban írtak alá Dániában. Az Egyezmény elsődlegesen a környezeti ügyekben történő részvétel és a környezeti információkhoz való hozzáférés jogát helyezi középpontba, azonban egyetértve Bodával (2008) a fenti jogok definiálásakor az Egyezmény a döntés-előkészítésben való részvétel jogát definiálja, ami más kérdéskörben is értelmezhető. Az Egyezmény a részvétel következő elemeit határozza meg (Pelcl 2002, 11): „Információhoz való hozzáférés, aktív tájékoztatás, konzultáció a lakossággal, társadalmi részvétel a tervezésben, a tervezési folyamat értékelése a társadalmi részvétel szemszögéből.”
 - **1999 EGSZB: A szervezett civil társadalom szerepe és hozzájárulása az európai konstrukciókhoz:** A dokumentum egyrészt definiálja a civil társadalmat, másrészt állásfoglalást is tartalmaz a civil szervezetek fontosságáról.
 - **2000 EB: Az Európai Bizottság és a nem kormányzati szervezetek: szorosabb partneri kapcsolat:** A dokumentum az Európai Bizottság és az NGO-k közötti együttműködés alapjait mutatja be, melynek fő pontja a részvételi demokrácia erősítése és a politikai irányelvek meghatározásában való részvétel.
 - **2001 EB: Fehér Könyv az európai kormányzásról:** A Fehér Könyv szintén a civil szervezetek fontosságát hangsúlyozza, továbbá kijelenti, hogy a civil szervezetek az állampolgárok véleményének közvetítői. A dokumentum ajánlásokat fogalmaz meg arra vonatkozóan, hogyan lehet erősíteni a demokráciát, továbbá megfogalmazza, hogy mindezt a civil társadalommal és a helyi és regionális önkormányzatokkal együtt kell megtenni. Cél, hogy az állampolgárok ismét bekapcsolódjanak a döntés-előkészítési folyamatokba.
- Az EGSZB a dokumentumhoz „A szervezett civil társadalom és az európai kormányzás” címmel nyilatkozatot adott ki, melyben a részvételi és konzultációs lehetőségeket hangsúlyozták.

- **2002 EB közlemény: A konzultáció és a dialógus kultúrájának megerősítése felé: általános elvek és minimumszabályok a Bizottságnak az érdekelt társadalmi csoportokkal való konzultációjához:** A közlemény bemutatja a civilekkel való konzultáció alapelveit, melyek a következők: részvétel, nyíltság és elszámolhatóság, hatékonyság, koherencia.
- **2006 EGSZB: A civil társadalom európai szervezeteinek reprezentativitása a civil párbeszéd keretében:** A dokumentum kiemeli, hogy az EGSZB létrejötte óta teljes körű szereplője a részvételi demokráciának, tovább hangsúlyozza, hogy a konzultáció és a részvétel nem ugyanaz és állást foglal a részvétel fontossága mellett.
- **2009 Lisszaboni Szerződés:** Az Európai Unió Lisszaboni Szerződése (2009) közösségi jogként rendelkezik mind a képviseleti, mind pedig a részvételi demokrácia elveiről. E szerint az EU működése a képviseleti demokrácia elvén alapul, és ennek értelmében minden állampolgárt megillet az a jog, hogy a döntések nyilvánosan és a polgárokhoz legközelebb eső szinten szülessenek. Továbbá kinyilvánítja, hogy a polgárok és érdekképviseleti szervezeteik az EU tevékenységéről véleményt mondhatnak és párbeszédet folytathassanak az intézményekkel.
 - „Az intézmények az érdekképviseleti szervezetekkel és a civil társadalommal nyílt, átlátható és rendszeres párbeszédet tartanak fenn.” 8b. cikk (2)
 - „Az Európai Bizottság, annak érdekében, hogy biztosítsa az Unió fellépéseinek koherenciáját és átláthatóságát, az érintett felekkel széles körű előzetes konzultációkat folytat.” 8b. cikk (3)
- **2009 EB: Fehér könyv a többszintű kormányzásról:** A dokumentum a partnerség erősítését hangsúlyozza, továbbá azt, hogy az európai kormányzás alapja a részvétel.

Civil/nonprofit szervezetek az egyes európai uniós intézményekben

A fejezet célja, hogy röviden áttekintést nyújtson az egyes európai uniós szervek és a civil/nonprofit szervezetek kapcsolatára vonatkozóan.

A döntéshozatal befolyásolásában az *Európai Bizottság* áll a civilek fókuszában, ugyanis itt van a szervezeteknek a legtöbb lehetősége a beavatkozásra. Egyrészt lehet reagálni a közösségi dokumentumok szövegére, másrészt lehet hatni a szabályozás irányaira. A konzultáció technikái az alábbiak lehetnek (Porkoláb é.n.):

- eseti találkozók civilekkel,
- strukturált párbeszéd: főigazgatóságok és civilek között,
- formális konzultáció: legmagasabb szintű kommunikáció: konzultatív bizottságok létrehozása.

A civil szervezeteknek érdemes utánanézni, hogy a saját tevékenységi területükhöz mely főigazgatóságok tartoznak és figyelemmel kísérni a munkájukat. Ez azért is fontos, mert a Bizottságnak egyelőre nincs egységes civil politikája (bár egyre inkább erre törekszik), így az egyes főigazgatóságok eltérő módszerekkel kommunikálnak a civilekkel. Az együttműködés során a Bizottság legnagyobb problémája (Forgács 2009), hogy nehéz átlátni a civil szervezetek működését, a szervezet kész az együttműködésre, azonban cserébe elvárja, hogy a civilek egységes struktúrában lépjenek fel és mindezt reprezentatívan tegyék.

Az *Európai Parlament* elsősorban az elmúlt években került a civilek fókuszába (Porkoláb é.n.), ma már a parlamenti képviselők egyre fontosabbnak tartják, hogy mind az állampolgárokkal, mind az őket képviselő civil/nonprofit szervezetekkel rendszeres kommunikációt folytassanak. A szervezetek lehetőségei az alábbiak:

- parlamenti bizottsági meghallgatásokon való részvétel,

- parlamenti képviselők általában valamilyen téma köré csoportosulnak, ezeken a csoportokon keresztül,
- honlapon elérhető információkon keresztül.

Az *Európai Gazdasági és Szociális Bizottság* is a legfontosabb szervezetek közé tartozik, a bizottság a munkavállalók és a munkáltatók képviselte mellett a civil szervezetek érdekképviselőjét is ellátja (www.eesc.europa.eu). Az egyik legfontosabb feladata az EU civil kapcsolatainak alakítása, továbbá az Európai Bizottság és a civil szervezetek közötti kapcsolatok ápolása, fejlesztése.

A *Régiók Bizottságának* egyik fő feladata (www.cor.europa.eu), hogy a régiókat, helyi önkormányzatokat képviselje, az őket érintő EU-s kérdésekben eljárjon, így alapvető fontosságú a szervezet szempontjából a civil szektorral való kapcsolattartás.

Összegzés, javaslatok

Tanulmányomban a társadalmi részvétel helyi, területi és európai uniós aspektusait mutattam be kiemelten a civil/nonprofit szervezetek lehetőségeire fókuszálva.

Ahhoz, hogy a tanulmányban felsorolt folyamatok működőképesek lehessenek, a civil/nonprofit szervezeteket és a döntéshozókat képessé kell tenni arra, hogy felismerjék, hogy együtt van szükség rájuk a hatékony fejlesztési folyamatok érdekében. A hatékony részvétel egyik alapja, hogy a helyi, regionális, nemzeti és EU-s szintű szereplők egymással intenzív kommunikációt tartsanak fenn, képesek legyenek egymással partnerségben együttműködni. A képessé tevés azon szakemberek feladata lehet többek között, akik megfelelő elméleti és gyakorlati tudás birtokában rendezvények, fórumok, oktatás keretei között át tudják adni az érintett szereplőknek az aktív részvételt megalapozó ismereteket.

Véleményem szerint az Európai Unió jövőjében a civil szervezetek nagyobb teret fognak kapni, nemcsak azért mert ezt a különböző európai uniós dokumentumok is szorgalmazzák, hanem azért is, mert a társadalmi, gazdasági folyamatok egyre összetettebbé válása miatt a jó és hatékony döntések meghozatalához egyre kevésbé lesz elég a döntéshozók zárt világa, szükséges lesz egyre nagyobb mértékben a társadalom szereplőinek aktivitása is. Ehhez szükséges megismerni és alkalmazni azokat a részvételi módszereket, technikákat, melyekkel teret lehet adni az állampolgároknak, civil szervezeteknek véleményük közvetítésére. Továbbá úgy gondolom, hogy ahhoz, hogy legyenek erős és európai szinten gondolkodni képes szervezetek, szükség van helyi és területi szinten olyan szervezetekre, amelyek nemcsak saját tagjaik, hanem szűkebb, tágabb környezetük érdekeit is szem előtt tudják tartani és képviselni is tudják érdekeiket, ezáltal nemzeti és nemzetek feletti szinten is egyre inkább képesek lesznek aktivitást mutatni.

Az EU szintű döntéshozatalban nagyobb hangsúlyt kapnak általában azok a civil szervezetek, melyek nemzeti vagy nemzetek feletti szinten szerveződnek, míg a települések, régiók fejlődésében alakításában nagy jelentősége van a regionális, helyi szintű szervezeteknek. Ma már nem vitatott tény, hogy szükség van a társadalmi részvételre helyi és EU-s szinten egyaránt, azonban ennek módszertani háttere, gyakorlati megvalósulása országonként, akár régióként eltérő képet mutat.

Úgy gondolom, hogy az emberek közötti bizalom visszaállítása jelentheti a részvételi aktivitás növekedésének bázisát. Ennek véleményem szerint két útja van: egyrészt a történelmi sajátosságok miatt szükség van arra, hogy az emberek a demokrácia tanulása során saját maguk által megtapasztalva jöjjenek rá arra idővel, hogy mit jelent megbízni a társadalmi, gazdasági szereplőkben. Másrészt szükséges lehet például nonprofit szervezetek kezdeményezésével olyan találkozókat szervezése, ahol a felek kötetlen beszélgetések során

megismerhetik egymás gondolatait, továbbá tanulhatják saját tapasztalatok alapján az egymás közötti kommunikációt. Ehhez annyit teszünk hozzá, hogy ennek egyik feltétele, hogy az emberek a mindennapi problémájukat háttérbe szorítva, vagy éppen ezen beszélgetések keretében előtérbe helyezve szükségét érezzék az egymással folytatott érdemi közösségi kommunikációnak.

Összességében úgy gondolom, hogy egy ország demokratikus működéséhez mind társadalmi, mind gazdasági értelemben szükség van arra, hogy a fejlesztési folyamatokban minden olyan szereplő részt vegyen az állami, önkormányzati szereplők mellett, akik érintettek a fejlesztések által. Így egyrészt hatékonyabb döntések szülehetnek, másrészt az emberek közösségi integrációja is elősegíthető.

IRODALOMJEGYZÉK

- Arató Krisztina (2000) Szociális párbeszéd az Európai Unióban. Doktori disszertáció. Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok PhD. Program, Budapest.
- Arató Krisztina (2005) A civil szervezetek és az Európai Unió. Civil Szemle, 4. 102–131. o.
- Bartal Anna Mária (2005) Nonprofit elméletek, modellek, trendek. Századvég Kiadó, Budapest.
- Boda Zsolt (2008) A civil szervezetek a közösségi döntéshozatalban: participáció és kormányzás. – Bódi Ferenc (szerk.) A területfejlesztés útjai az Európai Unióban. MTA Politikatudományi Intézet, Budapest. 159–168. o.
- Building new communities. Outer Suburban/Interface Services and Development Committee, Melbourne. 2006. www.parliament.vic.gov.au/osisdcau Letöltve: 2009. január 10.
- Chanan, Gabriel (1997) Active Citizenship and Community Involvement: Getting to the Roots. Discussion Paper. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions.
- Civil Society as a partner in European Union Structural Funds. ECAS. 2005. www.ecas.org Letöltve: 2011. január 12.
- Dezseri Kálmán (2008) Civil society participation in the Structural and Cohesion Policies in Central-European new member states. EU – CONSENT. www.eu-consent.net Letöltve: 2011. január 12.
- Fennell, Emily – Gavelin, Karin – Wilson, Richard (2008) Better together: improving consultation with the third sector. Involve, Office of the Third Sector. www.involve.org.uk Letöltve: 2009. január 20.
- Forgács Imre (2009) Mégsem éjjeliőr? – Az európai kormányzás esélyei és a pénzügyi válság. Osiris Kiadó – Zrínyi Kiadó, Budapest.
- Gesztiné Ajtósi Judit – Csanády Dániel (2003) Együttműködés a harmadik szektorral. Európai Tükör, Műhelytanulmányok 91.
- Kákai László (2004) Önkormányzunk értetek, de nélkületek! Századvég Kiadó, Budapest.
- Kulcsár Kálmán (1997) Politikai rendszer és politikai kultúra. – Glatz Ferenc (szerk.) A demokrácia intézményrendszere Magyarországon. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest. 11–31. o.
- Kuti Éva (1998) Hívjuk talán nonprofitnak... Nonprofit Kutatócsoport, Budapest.
- Merkel, Wolfgang (1997) Elmélyíteni és kiszélesíteni? Az európai integráció korlátai. Politikatudományi Szemle, 2. 5–32. o.
- Nizák Péter – Péterfi Ferenc (2005) A közösségi részvétel – társadalmi és hatalmi beágyazottság. – Márkus Eszter (szerk.) Ismerd, értsd, hogy cselekedhess. EMLA, Budapest.

- Nizák Péter (2001) Role of NGOs in the Local Decision-Making Processes – Example of Hungary. Citizens' Participation in Local Self-Government. Fridrich Ebert Stiftung, Zagreb Office, Zagreb. 25–39. o.
- Pálné Kovács Ilona (2008) Helyi kormányzás Magyarországon. Dialóg-Campus, Budapest–Pécs.
- Pelcl, Petr (2002) Útmutató: Társadalmi Részvétel a Regionális Fejlesztés Tervezésében. – Pelcl, Petr (szerk.) Társadalmi részvétel a területfejlesztésben Közép-Európában. – Aarhusi Egyezmény és Regionális Fejlesztési Project. MVT SZ. 4–23. o.
- Porkoláb Anikó (é.n.) EU és a civil szervezetek. Nonprofit Információs és Oktató Központ Alapítvány. www.ngoemmanual.org Letöltve: 2011. január 10.
- Putnam, Robert D. (2000) Bowling Alone. Simon and Schuster Paperbacks, New York.
- Rechnitzer János (1998) Területi stratégiák. Dialóg-Campus, Budapest–Pécs.
- Sartori, Giovanni (1999) Demokrácia. Osiris Kiadó, Budapest.
- Sasvári Nóra (2008) Civil szervezetek és az Európai Unió – Civil érdekérvényesítés. Doktori dolgozat. Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok Doktori Iskola, Budapest.
- Scharpf, Fritz (1999) Governing in Europe: effective and democratic. Oxford University Press, New York.
- Siedentop Larry (2000) Democracy in Europe. Penguin Books, London.
- Ugrin Emese – Varga Csaba (2007) Új állam- és demokráciaelmélet. Századvég Kiadó, Budapest.

Európai Unió dokumentumok:

- A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak, a Régiók Bizottságának, az Európai Beruházási Banknak – A gazdasági, szociális és területi kohézióról szóló ötödik jelentéssel kapcsolatos következtetések: a kohéziós politika jövője. COM (2010) 642/3. Brüsszel. 2010.
- Az Európai Bizottság és a nem kormányzati szervezetek: szorosabb partneri kapcsolat. Európai Bizottság, Brüsszel. 2000.
- European Governance. A White Paper. COM (2001) 428. Brüsszel. 2001.
- Opinion of the European Economic and Social Committee on How to foster efficient partnership in the management of cohesion policy programmes, based on good practices from the 2007-2013 cycle. ECO/258. Brüsszel. 2010.
- Az önkéntes szervezetek és az alapítványok európai szerepvállalásának erősítéséről Európában. COM (97) 241, Európai Bizottság, Brüsszel. 1997.
- A szervezett civil társadalom szerepe és hozzájárulása az európai konstrukciókhoz. Közlemény. EGSZB. 1999.

Internetes források:

- www.cor.europa.eu
www.eesc.europa.eu